

Т.А. ВАЛЯРЕНКО,
викладач-спеціаліст вищої категорії
Миколаївського коледжу
культури і мистецтв,
м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО СКЛАДУ У ФОЛЬКЛОРНІЙ ПРАКТИЦІ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОРКЕСТРІВ ТА АНСАМБЛІВ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УКРАЇНИ

Особливої актуальності сьогодні набуває проблема інноваційних підходів до формування інструментального складу молодіжних народно-інструментальних колективів.

Багатотисячний розвиток народного інструментального виконавства свідчить, що і цій сфері традиційної музичної культури були властиві постійні пошуки удосконалення музичного інструментарію, насамперед у колективних формах музикування. При цьому мали неабиякий вплив як національного, так і інонаціонального досвіду, фольклорних традицій та регіональних особливостей народної музичної культури.

Традиційний інструментальний ансамбль «Троїсті музики» свою назву отримав в давні часи. У фольклорній практиці до його складу в більшості входять три виконавці: скрипаль, цимбаліст (або виконавець на якомусь іншому інструменті) та бубоніст. У сучасних умовах до такого ансамблю входять звичайно скрипка, бас (або по народному – басоля), цимбали, контрабаси, бандури, ліра, сопілка, бубон чи інший ударний музичний інструмент. Значно пізніше до них стали залучати гармоніку, баян та акордеон.

Крім цих колективів, основою яких стала троїста музика, почали виникати й однорідні інструментальні ансамблі цимбалістів, бандуристів, сопілкарів, баяністів тощо. Ансамблі цимбалістів виникають в основному в західних областях України. Виконують вони репертуар троїстої музики.

Загалом, українські народні інструментальні ансамблі всіх різновидностей у залежності від регіональних та місцевих традицій, перш за все пісенних, укомплектовуються в основному з таких інструментів: струнні – скрипка, басоля (віолончель), бас (контрабас), цимбали, бандура; духові – флейта, кларнет, сопілка, сопілка-зубівка, чи інших духових дерев'яних інструментів, зрідка труба або корнет в строї «сі-бемоль», тромбон педальний в строї «до»; клавішні – гармонія або баян; ударні – барабан разом з мідними тарілками на яких вибивають металевим прутиком чи бубон. Постійними інструментами тут є скрипка та бубон. Саме за скрипачем та бубністом залишається необмежене поле для імпровізації. Для посилення супроводу вводяться басові інструменти:

віолончель, контрабас, «бугай», зрідка педальний тромбон. Таким чином, протягом минулого століття створився перед нами вже більш-менш повний інструментальний ансамбль, у виконанні такого народного ансамблю музичний твір звучить виразно, колоритно і чітко.

Крім цих колективів, основою яких стала троїста музика, на українському просторі існують й однорідні інструментальні ансамблі – бандуристів, сопілкарів, гармоністів, баяністів тощо. Ансамблі цимбалістів виникають в основному в західних областях України. Виконують вони в більшості репертуар, побудований на місцевих пісенних і танцювальних інтонаціях.

Не втратили свою популярність моноінструментальні ансамблі: сопілкарів, ложкарів, домристів, балалаєчників, баяністів. Їх діяльність на пряму залежить від наявності талановитих та ініціативних музичних керівників та відповідного інструментарію.

Такі реалії свідчать про постійні пошуки інструментальних складів народних інструментальних ансамблів, які б задовольняли естетичні уподобання сучасних музикантів та їх слухачів, перш за все у зв'язку із розширенням їхнього музично-виконавського репертуару. Тим самим підтверджується теза про існування і у сучасній фольклорній музичній інструментальній практиці інноваційних тенденцій.

Раніше на такий ансамбль покладалось виконання музики до танцю, супровід пісень, а також виконання інструментальної народної музики для слухання. Зараз основний склад троїстої музики вже не може повністю задовольнити художні запити слухачів.

На Миколаївщині народний інструментальний ансамбль фольклорного типу укладають в більшості сопілка, скрипка, баян (акордеон), контрабас (басоля); кларнет, ударний інструмент. Їх кількісний та якісний склад визначається як об'єктивними факторами, наприклад наявністю тих, чи інших музичних інструментів, так і суб'єктивними – художнім смаком керівника та учасників такого ансамблю, а також виконуваним репертуаром. Навіть, у джаз-колективах та рок-ансамблях на правах постійних, або ж епізодичних нерідко представлені окремі народні інструменти.

У сьогоднішні існують також інші інструментальні колективи, утворені шляхом розширення їх складу. У них поєднуються різні за етнічною приналежністю та походженням музичні інструменти, на яких грають у даній місцевості, наприклад: домри, балалайки, баяни, сопілки, бандури та інші. У таких колективах завжди є старший музикант, у більшості той, хто грає на основному музичному інструменті.

Сучасні інноваційні тенденції у формуванні фольклорно-інструментальних ансамблів на Півдні України, у тому числі і «Троїстих музик» проявляються на Миколаївщині в обласному центрі, у Південноукраїнську, с. Кам'янци Очаківського району, деяких інших населених пунктах. У різні роки при Будинках культури діяли різні за складом фольклорні інструментальні ансамблі. У останні роки скрутні економічні обставини дещо знизили їхню кількість та якість творчої роботи. У обласному центрі є декілька дитячих та

юнацьких колективів, які мають помітні творчі успіхи. Наприклад, ансамбль бандуристів дитячої музичної школи № 1 м. Миколаєва бере участь у концертних заходах як в обласному центрі, так і за його межами.

Ансамбль бандуристів Палацу творчості учнів Миколаєва, створений В. Січко. Цей дружний колектив "Україночка" по чергово очолюють учениці Валентини Степанівни – Л. Циганенко, Н. Усова, вони вже здобули чималий досвід концертних виступів різних рівнів.

У свій час популярними були виступи ансамблю бандуристок – студенток Миколаївського культурно-освітнього факультету, спів у власному супроводі на бандурі керівника цього ансамблю - лауреата республіканського конкурсу С. Лесняк. Маємо надію, що згодом така традиція буде продовжена.

Слід згадати й про інструментальну групу супроводу Прибузького українського народного хору, створеного заслуженим працівником культури УРСР А. Затуряном, і схожого колективу "Веселка" селища Тернівки, створеного відомим ентузіастом музично-хорової справи О. Шпачинським. Окрім баянів, хоча й епізодично, на відповідальних виступах до групи супроводу входять скрипки, басолі, ліри, сопілки й інші інструменти, характерні для музичної культури України.

Викладений вище фактичний матеріал пояснює утворення в сучасних умовах, окрім «троїстої музики», варіантів найрізноманітніших інструментальних ансамблів, у тому числі й так званого естрадного спрямування.

Художній репертуар подібних колективів дуже старанно підбирається з урахуванням інструментального складу, технічних можливостей кожного інструменту окремо та виконавського рівня учасників колективу. Керівник ансамблю повинен творчо вирішувати всі питання.

У сьогоднішні зустрічаються досить незвичні за своїм складом інструментальні ансамблі, наприклад: три сопілки, два баяна, кобза, коза-бас, тромбон, "бугай", бубон, барабан маленький з тарілкою. Названий ансамбль існує у селі Радсад Миколаївського районного Будинку творчості учнів. Знаходять у сьогоднішні застосування і відносно «модернові» музичні інструменти: «Ямаха», електробаян, або ж інших моделей клавішні музичні інструменти, а також електрогітари, ударні установки, флейта, труба.

Подібні ансамблі існують, наприклад, у загальноосвітніх школах № 3 м. Миколаєва, керівник Петльований Б., №34 та № 37, керівник – Карандей В., деяких інших загальноосвітніх школах обласного центру та районів нашої області.

Поряд з ними, а подекуди і в більшій розповсюдженості зустрічаються й унісонні ансамблі народних інструментів – дуети, тріо, квартети і т.д., (домри, балалайки, баяни, акордеони). У нашій місцевості мають поширення окремі ансамблі, що більш властиві іншим етнічним культурам. Прикладом можуть бути ансамблі ложкарів, розповсюджені у російській фольклорній культурі. В Україні такі ансамблі також набули популярності, особливо там, де значну кількість місцевого населення укладають росіяни.

У минулі роки відомими на терені Миколаївщини були ансамблі ложкарів, (загальноосвітня школа с. Мішково-Погорілове, керівник Тягун В.; загальноосвітня школа м. Южноукраїнська, керівник Пилипова О.); кобзарів (маємо на увазі ладкову кобзу) – Палац художньої творчості учнів м. Миколаєва та деякі інші.

Усе більше розповсюджуються інструментальні ансамблі сучасного естрадного спрямування, у чому безумовно відчувається вплив сучасної молодіжної музики на традиційне інструментальне музикування.

У сучасній, не тільки народно-інструментальній, але й естрадній практиці можна зустріти такі інструментальні колективи-ансамблі, в яких сполучаються досить різні музичні інструменти. Але погляд з історичних позицій все це пояснює, бо в народній практиці були самі різні сполучення народних інструментів. Наприклад таке тріо: баян, як мелодійний інструмент, труба-бас (приналежне духовому оркестру) та ударний інструмент – бубон, або барабан.

На структурно та художньо-виховні інновації першорядне значення має новітній репертуар, або новітні обробки народних мелодій. Отже, відсутність потреб у тих чи інших окремих інструментах, або ж різних типах інструментальних ансамблів може привести до їх втрати взагалі. Стосовно цього вже існують численні докази в історії музичної культури минулих часів.

Цікавий за своїм творчим спрямуванням, інструментальним складом та виконавськими досягненнями дитячий ансамбль "Дивоцвіт", що входить до числа художніх дитячих колективів Будинку творчості учнів Ленінського району м. Миколаєва, керівник О.Сироечко. До його інструментального складу входять: баян, домра-прима (4-стр.), домра-альт (4-стр), сопілка, скрипка, бубон, бас. Репертуар ансамблю обов'язково включає п'єси з солістами – вокалістами та інструменталістами.

У сучасних фольклорних колективах помічені звернення до традиційних інструментів, у тому числі й таких, що перш за все мають утилітарне значення (ложки, рубелі, інші побутові інструменти).

Слід врахувати, що в Україні налічується більше 120 інструментів, як національного, так і іншого походження, які мають розповсюдження по всій території країни. При формуванні колективу керівнику слід враховувати майбутню творчу роботу, яка повинна забезпечувати потреби сучасності до колективного народно-інструментального виконавства, мати відповідну тембральну палітру, яка по-перше б відображала національний колорит звучання, а по-друге – мала б можливість виконувати твори, як академічної, так і сучасної молодіжної музики.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк, А. Українські народні музичні інструменти [Текст] / А. Гуменюк. – К., 1967. – 243 с.
2. Гуцал, В. Грає оркестр українських народних музичних інструментів [Текст] / В. Гуцал – К., 1978. – 168 с.

3. Іванов, П. Оркестр українських народних інструментів [Текст] / П. Іванов. – К., 1981. – 110 с.
4. Имханицкий, М. У истоков русской народной оркестровой культуры [Текст] / М. Имханицкий. – М.: СК, 1987. – 190 с.
5. Історія української музики [Текст]. – К.: Наукова думка. – 1989. – т. 2. – С.5–10.
6. Історія української музики [Текст]. – К.: Наукова думка. – 1990. – т. 3. – С.5–9.
7. Каргин, А. Работа с самодеятельным оркестром русских народных инструментов [Текст] / А. Каргин. – М., 1987.
8. Комаренко, В. Український оркестр народних інструментів [Текст] / В. Комаренко. – К.: Мистецтво, 1960 – 83 с.
9. Макаренко, О. Музичні традиції та сучасність у фольклорі південноукраїнського краю [Текст] / О. Макаренко. – Миколаїв: МДУ. – 2007
10. Незовибатько, О. Ознайомлення з музичними інструментами та організація інструментальних ансамблів [Текст] / О. Незовибатько – К., 1966. – 79 с.
11. Пересада, А. Оркестры русских народных инструментов [Текст] / А. Пересада. – М., 1985. – 296 с.
12. Хоткевич, Г. Музичні інструменти українського народу [Текст] / Г. Хоткевич. – Харків, 1930. – 288 с.